

mevzu

sosyal bilimler dergisi | journal of social sciences

e-ISSN 2667-8772

mevzu, Mart/March 2020, s. 3: 115-138

Türkiye’de Din ile Siyaset İlişkisi Bağlamında Milli Nizam Partisi
The National Order Party in the Context of the Relationship between
Religion and Politics in Turkey

Ramazan AKKIR

Dr. Öğr. Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi
Asistant Professor, Tekirdağ Namık Kemal University,
Faculty of Theology, Department of Sociology of Religion
Tekirdağ / TURKEY
rakkir@nku.edu.tr

ORCID ID: orcid.org/0000-0002-9516-7385

DOI: [10.5281/zenodo.3710808](https://doi.org/10.5281/zenodo.3710808)

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 01 Şubat / February 2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 07 Mart / March 2020

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Mart / March 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Mart / March

Atıf / Citation: AKKIR, R. (2020). Türkiye’de Din ile Siyaset İlişkisi Bağlamında Milli Nizam Partisi.
Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi, 3(Mart 2020): 115-138.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.
web: <http://dergipark.gov.tr/mevzu> | <mailto:mevzusbd@gmail.com>

Copyright © Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.
CC BY-NC-ND 4.0

Öz

Necmettin Erbakan ve 18 arkadaşı tarafından kurulan Milli Nizam Partisi (MNP), Milli Görüş Hareketi’nin ilk partisidir. Milli ve manevi yönden kalkınma söylemini esas alan MNP, İslami hassasiyetleri temsil eden bir parti olma özelliği taşır. Siyasi ömrü oldukça kısa olan MNP, 26 Ocak 1970 tarihinde kurulmuş 20 Mayıs 1971 tarihinde de Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır. MNP’nin Türkiye’de dinin siyasete olan etkisini göstermesi bakımından laboratuvar olma özelliği vardır. Modernleşme sürecinde politik alanda dindarlara yaşam hakkı tanımaya yanaşmayan siyasal düzen, MNP ile beraber değişmek zorunda kalmış; din ve dini söylem, siyasetin ve kamunun dünyasında görünmeye başlamıştır. Bu çalışmanın amacı, dinin siyasete olan etkisini MNP üzerinden ortaya koymaktır. Çalışmada yöntem olarak betimleme tercih edilmiştir. Bunun yanı sıra, MNP’nin dini ve siyasi söyleminin oluşmasında etkisi olan politik aktörlerin tanıklığına da başvurulmuştur. Çalışmada, din-siyaset ilişkisinin parametrelerine değinilmiş, ardından da MNP’nin kısa tarihi ile beraber laiklik, din ve diyanet kurumu hakkındaki görüşlerine odaklanılmıştır. Sonuç bölümünde ise dinin siyasete olan etkisi MNP üzerinden değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din, Dini Söylem, Siyaset, Laiklik, Milli Nizam Partisi.

Abstract

The National Order Party (MNP), founded by Necmettin Erbakan and 18 friends, is the first party of the National Vision Movement. MNP, which is based on the discourse of national and spiritual development, is a party representing Islamic sensibilities. The political life of MNP, which was established on January 26, 1970, was quite short; It was closed by the Constitutional Court on 20 May 1971. Despite the short life of its political life, MNP continued its effect for a long time. MNP has the distinction of being the laboratory in terms of showing the impact of religion on politics in Turkey. In the modernization process, the political order, which was not willing to give religious people the right to life, had to change with the MNP; religion and religious discourse began to appear in the world of politics and the public. The aim of this study is to reveal the effect of religion on politics through MNP. In the study, de-

scription was preferred as a method. In addition, the testimony of political actors who had an impact on the formation of the religious and political discourse of the MNP was also applied. In the study, the parameters of the relationship between religion and politics were mentioned, and then, along with the short history of MNP, their views on secularism, religion and religious affairs were focused on. In the conclusion, the effect of religion on politics is evaluated and interpreted through MNP.

Keywords: Religion, Religious Discourse, Politics, Sekulerizm, National Order Party.

Giriş: Türkiye’de Din-Siyaset İlişkisi

Tarih boyunca farklı şekillerde tezahür etmiş olan din-siyaset ilişkileri, her toplumun kendine özgü sosyo-kültürel yapısı içinde biçimlenmiştir (Bayyigit, 2003: 30). Bu biçimlenmenin arka planında, dinin birey ve toplumları etkileme gücü ile bu gücün sınırlarının zaman zaman diğer toplumsal kurumların yapısal ve işlevsel alanlarını da içine alması gerçeği vardır (Eren, 2012: 615). Türkiye’de din-devlet veya din-siyaset ilişkisi arasındaki tartışma oldukça eskiye dayanmaktadır. Kökeni, Tanzimat Dönemi’ne kadar giden bu tartışma, özellikle 1950’den sonra iyice gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Bunun arkasında, Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren rejimin İslam’a karşı dönemsel olarak geliştirmiş olduğu farklı tavırlar vardır. Yeni siyasi düzenin dine ve dindarlara yönelik yapmış olduğu baskıcı tavır (Cizre, 1999: 92), Türkiye’de din-siyaset ilişkisinin seyri üzerinde etkili olmuştur.

‘Yönetme sanatı’ olan siyaset, din ile yakın ilişki içinde olmuş; dini etkilemiş veya din tarafından etkilenmiştir. Tek Parti döneminde Cumhuriyet Halk Partisi tarafından uygulanan baskıcı politika, dini, dindarları veya dini grupları tartışmaların odağına taşımış ve onların baskı altında tutulması gereken toplumsal aktörler olarak algılanmasına neden olmuştur. Siyaset alanı, bu minval üzere şekillenmiştir. Sağ ve sol siyasetin laikliğe yüklemiş olduğu farklı anlam da bu tartışmaların odağında biçimlenmiş ve her iki siyasi tasavvur din-siyaset ilişkisi konusunda farklı bir perspektif ortaya koymuştur. Sağ siyaset, laikliği din ve vicdan hürriyetinin teminatı olarak değerlendirirken, sol siyaset din ile siyasetin birbirinden ayrılmasını ve hatta dinin, laiklik üzerinden denetim ve gözetim altında tutulmasını savunmuştur. Bu yorum-

lama biçimi, günümüze kadar tartışılabilen sağ ile sol siyasetin fay hatlarından birisini oluşturmuştur (Yıldız, 2017: 220).

Türkiye’de din-siyaset ilişkisinin bir özeliği de farklı din yorumlarına sahip olan dini grupların siyasete yapmış olduğu etkidir. Bütüncül bir din olarak İslam, yalnızca teolojik bir inanç ya da ibadet biçimi değil, aynı zamanda siyasal, ekonomik ve toplumsal davranışı yön veren bir hayat tarzıdır. Din; siyasal topluluğun tanımlanmasında, siyasal meşruluğun tesis edilmesinde, siyasal ideolojilerin oluşmasında ve siyasete ilişkin değer ve üslupların şekillenmesinde oldukça önemli roller üstlenmektedir (Turan, 1991: 40-65). Dinin bu ve benzeri etkileri, çok partili siyasi dönemin başlaması ile iyice görünür hale gelmeye başlamıştır. Bu dönemde dini gruplar veya dini hassasiyete sahip olan aktörler, politik alanda var olmaya ve bunun sonucunda dini hassasiyet taşıyan siyasi partiler kurulmaya başlanmıştır. Muhafazakâr Parti, Millet Partisi, İslam Demokrasi Partisi gibi partiler, bunlardan sadece birkaçıdır. Bu partilerin temel özelliği, dini ve milli gaye ile kurulmuş olmaları ve parti programlarında dinsel taleplere yer vermeleridir. 1960’tan sonra, özellikle kentleşme veya göç gibi farklı faktörlerin etkisiyle dini grupların, tarikatların, cemaatlerin veya dini vakıfların; siyasi, toplumsal ve ekonomik alandaki varlığı ve etkisi artmaya başlamıştır (Yılmaz, 2016: 1172). Tek partinin dini dışlayan siyasal duruşundan sonra yaşanan bu değişimin etkisi oldukça büyük olmuştur.

Türkiye’de dini grupların önemli bir özelliği, siyasal katılımı sağlamış olmaları ve seküler kurumların gelişmediği bir ortamda boşluğu doldurmak suretiyle köprü fonksiyonunu üstlenmeleridir (Macit, 2007: 96). Bu bağlamda siyasete etki eden dini yapılardan birisi, tarihsel süreçte politikayla yakın ilişkiler içinde olan, siyasal ilgi ve bağlantıları oldukça yüksek ve her dönemde siyasal alanda etkinlik gösteren Nakşibendi Tarikatı’dır (İnce, 2017: 146 & Atay, 1996: 239). İslam dünyasında siyasal ve toplumsal alanda Nakşibendiliğin etkili olmasının sebebi; Nakşibendiliğin İslam tarihindeki etkin sosyopolitik rolü, dinî ilimlerin işler kılınması ile alakası, dinin şer’i boyutuna bağlılık vurgusu ve Müslüman devletin temeli olarak Şeriatın üstünlüğüdür (Algar, 2007: 59). Nakşibendiler, sadece geçmişte değil bugün dahi siyaset ile ilgilenmektedir. Ancak bu ilişki, zaman içinde kısmen değişikliğe uğramıştır. Fakat Nakşibendilik, toplumsal mobilizasyonu sağlama yeteneğini hala ko-

rumaktadır. Mardin'e göre, Protestanlık ne kadar kapitalizmin itici gücü ise Nakşibendilik de o kadar Müslümanların toplumsal mobilizasyonunu sağlayan itici güçtür (Mardin, 1991: 74). Nakşibendilerin siyasal başarısının arkasında dört neden bulunmaktadır. Nakşibendilerin, tarih boyunca Müslümanların çıkarına gördüğü hususlarda siyasal iktidarın yanında bulunmuş ve fırsatları Müslümanların lehine kullanmış olması, ortaya çıktığı Orta Asya coğrafyasından itibaren varlığını korumak için gizliliğe önem vermiş olması, 19. yüzyıldan itibaren özellikle Nakşibendiliğin Halidiye kolunun özerklik elde etmiş ve şeyhin onayı olmadan örgütlenme yeteneğini kazanmış olması ve 16. yüzyıldan itibaren Nakşibendilerin, kitleleri harekete geçirme yöntemleri üzerine yoğunlaşan ideolojik araçlar geliştirmeleri siyasal alanda başarılı olmasına katkı sağlamıştır. Tüm bu faktörler, Cumhuriyet Türkiye'sinde Nakşibendilerin siyasal yönden başarılı ve etkili olmasının yolunu açmıştır (Mardin, 1991: 88-90). Türkiye tarihinde Nakşibendiler, özellikle halk katındaki geleneksel dindarlığı destekleyen bazı Nakşibendi grupları, Milli Görüş geleneğindeki partilere destek vererek Türkiye'nin politik yapısına entegre olmuştur (Algar, 2006: 405-406). Bu bağlamda 1945 sonrası ortaya çıkan İslamcı entelektüel kuşağın kuvvözü olma niteliğine sahip olan Nakşibendilik, aynı zamanda MNP'nin oluşumunda organizasyonel¹ bir rol üstlenmiştir. MNP'nin kurulmasına rehberlik etmiş ve yaşadığı müddetçe partinin manevi rehberi konumunda olmuş olan tarikatın karizmatik lideri Mehmet Zahit Kotku, gaye olarak da Türk toplumunun moral ve kültürel yönden yönlendirilmesini vurgulamıştır (Yavuz, 2005: 190-191). 1968-1971 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı görevini yürüten Lütfi Doğan Kotku'nun partiye katkısını şöyle anlatmaktadır: *"Bu partinin fikir babası, Mehmet Zahit Kotku idi. Müslümanların kendilerini evlerinde hissedecekleri bir partiye sahip olmak istiyordu. Aslında bizler, diğer merkez-sağ partiler tarafından kullanılmaktan bıkmıştık. Bu partiyle Zahit Efendi yüzünden ilgilenmeye başladım. Zahit efendinin beş kişiyi davet edip, bizlere şunları söylediği o akşamı hatırlıyorum: 'Hepiniz bu milleti koruma ve ilerletme davasına kendinizi adanmış insanlarsınız. Bu yaralı milletin kimlik ve kişiliği İslam'dır. Sizin ana mirasınız İslam'dır ve Müslümanlar olarak sizler bu yarayı Türk ve Müslüman halkımızın isteklerini dinleyerek iyileştirebilirsiniz. Halkın istediği, İslam'ın*

¹ Bu kavramsallaştırma Doç. Dr. Abdullah İnce'ye aittir.

adalet duygusu ve kendi Osmanlı-Müslüman kimliklerinin yeniden kazandırılmasıdır” (Yavuz, 2005: 279).

Son olarak Türkiye’de din siyaset ilişkisi bağlamında bir diğer husus da dini grup kategorisine giren tarikatların, siyasetle ilişkileri bağlamında dinsel temelli baskı grupları olmaları gerçeğidir. Baskı grupları, siyasal alana katılımı sağlama aracı olmasının ötesinde iktidar ve karar vericiler ile çatışma ve uzlaşmanın bir aktörü olarak temsil ettikleri kitleler adına geçici veya kalıcı nitelikte faaliyetleri ile bireylerin etkin bir siyasal ve yönetsel katılım gerçekleştirmelerine aracılık etmektedirler (Acar, 2019: 236). Türkiye’de Nakşibendilerin de içerisinde bulunduğu dinî grupların siyaset ile ilişkisi belli nedenlere dayanmaktadır. Bu nedenlerin başında kendi varlıklarını koruma endişesi, modernleşmenin tarikatlar ve muhafazakârlar üzerindeki olumsuz etkisini azaltma çabası bulunmaktadır. Bunun yanı sıra iktidara yakın olmak; devlet nimetlerinden yararlanma, devletten gelebilecek baskıları azaltmak ve hükümetlerin icraatlarını İslami ilkelere göre denetleme imkânı da vermektedir (İnce, 2017: 151). Son tahlilde siyasi alanı denetlemeye veya gözetlemeye çalışan baskı grubu olma özelliği taşıyan dini gruplar (Çakır, 1994: 68), muhafazakâr kitlenin siyasal faaliyetlere katılmasına aracılık etmektedir.

1. Milli Nizam Partisi’nin Kısa Tarihçesi

Öncelikle kurucusu olan ve 29 Ekim 1926 tarihinde Sinop’ta doğan Erbakan, başarılı akademik hayatından sonra 25 Mayıs 1969 tarihinde Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanı seçilmiştir. Anadolu sermayesinin çıkarlarını korumaya çalıştığını belirten Erbakan, Süleyman Demirel’in etkisiyle zorla görevinden el çektirilmiştir. Önce Adalet Partisi’nden aday olan ve fakat Demirel’in vetosu ile karşılaşan Erbakan, bağımsız aday olarak girdiği Konya’dan milletvekili seçilmiştir. Bu süreç, MNP’nin kuruluşuna giden ilk aşamayı oluşturmaktadır (Türk, 2018: 161-162). Erbakan’ın liderliğinde MNP, resmi olarak 26 Ocak 1970 tarihinde kurulmuştur. Erbakan’ın önderliğinde kurulan partinin kurucuları; Ali Haydar Aksay, A. Tevfik Paksu, Süleyman Arif Emre, Ömer Çoktosun, H. Tahsin Armutcuoğlu, Ekrem Ocaklı, Saffet Solak, Ö. Faruk Ergin, Hasan Aksay, İsmail Müftüoğlu, Ali Oğuz, İ. Fehmi Cumalioğlu, Nail Sürel, Hüsametdin Fadiloğlu, Mehmet Sataoğlu, Bahattin Çarhoğlu ve Rifat Boynukalın’dır. On sekiz kişi tarafından kurulan partiye

kısa bir süre sonra Adalet Partisi milletvekilleri Hüsametdin Akmumcu ve Hüseyin Abbas katılmıştır (Çakır, 1994: 21-22).

Kurulur kurulmaz TBMM’de üç kişiyle temsil edilmeye başlanan MNP’nin kuruluş öyküsünü Süleyman Arif Emre şöyle anlatmaktadır: *“MNP’nin kuruluşuna biz 1966 yılında niyet ettik. Ben o zaman Yeni Türkiye Partisi (YTP) Adıyaman milletvekili idim. Hasan Aksay, AP Adana milletvekiliydi. Belli başlı isimler bunlardı. 1970 yılına kadar beklememizin nedeni, AP içindeki arkadaşlardı. Bize gelin AP’yi ele geçirelim diyorlardı. Bu arkadaşlar Necmettin Erbakan’ı Konya’dan AP adayı yapmak istediler. Böylece orada bir köprübaşı elde edeceklerini sanıyorlardı. AP’deki arkadaşlar, onu bu partiye girmeye ikna ettiler. Ama Süleyman Demirel buna izin vermedi.”* Erbakan bahsi geçen bu hadiseden sonra Bağımsızlar Hareketi’ni başlatmış ve sonrasında bağımsız aday olarak girdiği Konya’dan 1969 seçimlerini kazanmıştır. Böylece MNP’nin kuruluşuna giden süreç başlamış oldu (Çavdar, 1996: 226-227).

MNP, yalnızca siyasi hedefler için kurulmaz; aynı zamanda kuruluşunda iyiliği emretmek kötülüğü nehyetmek gibi dini sebepler de vardır. Kurucular arasında yer alan Hasan Aksay da partinin kuruluşundaki dini gerekçeyi şöyle açıklamaktadır: *“İyiliği emretmek, kötülüğü nehyetmek vazifesinin sahibi olduğu için insanlığın hayrına ortaya çıkarılmış büyük milletimiz, şimdi bütün Anadolu’nun her il ve ilçesinde meydanları dolduran heyetler halinde ortaya çıkıyor ve Milli Nizam davasını yeniden başlatıyorlar. Anadolu insanı yeniden ayağa kalkıyor. Kendilerini bu milletin gardiyamı zannederek ‘Sizi Batılaştıracağız’ diyenleri de ‘Sizi Bilinçlendireceğiz’ diyenleri de kökünden kopmuş bütün yabancıları bir kenara itiyor ve ilan ediyor: ‘Ben kendi yoluma dönüyorum. Tarihimizde olduğu gibi bütün dünyaya ışık tutan kendi medeniyetini kurma davasını başlatıyorum. Ey tarihinden ve milletinden kopan köksüzler! Yolunuz batıldır. Kurtarıcı olarak gördüğünüz Batı da Şimal de kendi manevi buhranları, kendi çıkmazları içinde bocalayıp durmaktadır. Bunlar kurtarıcı olamazlar. Ancak, kurtarıcıya ihtiyaçları vardır. Milli modelimize dönmek suretiyle yeni bir aşk ve heyecanla bütün insanlığa kurtarıcı aydınlığı yine Allah’ın izniyle biz getireceğiz’ diyor ve MNP’yi bu gaye için kuruyoruz”* (Aksay, 1971: 21).

Bunun yanı sıra Nakşibendi tarikatının liderinin MNP’nin kuruluşundaki “organizasyonel” etkisi de göz ardı edilmemelidir. Genel Başkan Yardımcısı Emre, bu katkıyı şöyle ifade eder: *“Şeyh Zahit Kotku büyük bir âlim.*

Etrafında onun ilminden yararlanan elit bir zümre var. Bunlardan bir tanesi de Necmettin Bey. Gençliğinden beri şeyhin yakınlarından. Böyle ciddi bir harekete böyle bir insan girerse en yakın arkadaşlarından ve hürmet ettiği, sözünden fikrinden yararlandığı kimselere elbette danışır... Ben Mehmet Zahit Efendi’yi tanımıyordum. Ancak Necmettin Bey ‘Bu harekete girmek için izin isteyeceğim. Şeyh Kotku’ya fikirlerimi açtım, muvafık dedi. Ama ayrıntılı olarak bu meseleyi konuşmak için bana yardımcı olur musunuz’ dedi. Beraber gitmeyi teklif etti. Hasan Aksay ikimizi götürdü. O arada Mehmet Zahit Efendi bizleri dinledi. Dedi ki: Abdülhamit idaresinden sonra bu milletin iradesine masonlar el koymuştur ve hala onların inisiyatifindedir. Bunu düzeltmek lazımdır.” Böylece Kotku’nun onayı ve desteğini alanların, Cumhuriyetin laik eğitim kurumlarında okumuş taşra kökenli dindar serbest meslek sahipleri ile yine taşrada ticaret ve sanayiyle meşgul olan dindar müteşebbislerin ortak hareketi olarak (Çakır, 1994: 23) MNP kurulur ve gayesini şöyle açıklar:

- Milletin fıtratında mevcut olan yüksek ahlak ve faziletin, kuvvetten fiile çıkarılmasını, inkişafını ve cemiyetin nizam, huzur, içtimai adalet ve vatandaşlara saadet ve selamet getirmesini sağlamak,
- Milletin manevi kalkınma yanında müspet ilimlerde ve teknikte taklitçilikten kurtulması, yapıcı, keşif ve icat edici gerçek bir inkişafa ve her sahada büyük şahsiyete erişmesini sağlamak,
- Milletin geçirdiği tarihi tecrübeler, kazandığı olgunluk sayesinde, milli ve manevi değerlere halel getirmeden, demokratik hukuk nizamı içerisinde, maddi ve manevi kalkınma hareketlerinin, basiretli ve isabetli bir sentezini yapmak,
- Refah ve saadet getirerek dünyaya örnek üstün bir medeniyet kurmaktır (Milli Nizam Partisi Program ve Tüzük, 1970: 5).

8 Şubat 1970 tarihinde Ankara’da “Allahu Ekber, Amin, İnşallah” nidaları arasında tekbirlerle kuruluş kongresini yapan Parti, “Allah’ın, hakkı tutma, iyiyi sağlama ve kötüyü men etme yolunda bulunmak üzere seçtiği mümtaz ve aziz milletimiz!” diye toplumu selamlamış (Sarıbay: 2004: 577) ve Kuruluş Nizamnamesi’nde siyasi parti olmaktan öte ahlaki bir hareket olduğunu vurgulamaktan geri durmamıştır: “Milli Nizam Partisi, Milletimizin fıtratında mevcut ahlâk ve fazileti kuvveden fiile çıkarmak ve bu sayede cemiyetimize nizam, huzur, içtimai ada-

let ve vatandaşlarımıza da saadet ve selâmet getirmek gayesiyle kurulduğunu belirtir; bugün içinde bulunduğu durum ne olursa olsun, Hakkın yardımıyla çok yakın bir gelecekte, milletimizin yeniden bütün dünyaya örnek büyük bir medeniyet kuracağını müjdelere; bütün vatandaşlarımızı bu ulvi gayenin tahakkuku için el birliği ile çalışmaya çağırır” (Mili Nizam Partisi Kuruluş Beyannamesi, 1970: 1).

Kuruluş gayesini açıklar iken manevi kalkınma söylemine vurgu yapan MNP'nin, önemli özelliklerinden birisi, ahlak ve maneviyatı öncelemesidir. *“Ahlaki ve manevi değerleri tanımayan ve hatta ahlakın bozulmasına çalışan ve cemiyette içtimai adaletin sadece devlet baskısı ve zabıta tedbirleri ile getirilebileceğini kabul eden, memleketi baştan başa bir cezaevi ve vatandaşları da hak ve hürriyetlerinden mahrum edilmeleri gerekli mücrimler gözüyle gören, satıhta kalmış bir sosyal adalet anlayışından milletimize ve bütün insanlığa zarar geleceğine inanıyor ve gerçek hak ve emek tevazuunun ölçüsünün kefaletini milletimizin ruh kökünde buluyoruz” (Milli Nizam Partisi Program ve Tüzük, 1970: 5).*

İnançlı insan tipi yaratmak ve ahlaki bir nizam inşa etmek (Sarıbay, 2004: 578) gibi manevi ve dini gerekçelerle kurulan MNP, kısa sürede tüm Türkiye'de teşkilatlanır. Bu hızlı teşkilatlanma, Anadolu'da mevcut siyasi partilerden rahatsız olan ciddi bir kitlenin varlığını ifşa etmektedir. Bu 'sessiz' ve 'rahatsız' kitle, MNP'nin hızlı bir şekilde teşkilatlanmasını sağlamıştır (Yorgancılar, 2017: 194). Kısa zamanda organize olmasına rağmen bu hareket, yaklaşık bir sene sonra kapatılma davası ile karşı karşıya kalmıştır.

27 Şubat 1971 tarihinde Ankara Savcılığı, “20 Ocak 1970 tarihinde, merkezi Ankara'da olmak üzere kurulan MNP'nin çeşitli il ve ilçelerdeki kuruluş ve açılış toplantılarında yapılan konuşmalarda, Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasa ile belirtilen lâiklik ilkesine aykırı davranışlarda bulunulduğu yolundaki” iddialardan hareketle MNP'yi kapatma davası açmıştır (Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, 1972: 3). MNP Genel Başkanı Erbakan'ın, Genel Başkan Yardımcısı Hasan Aksay'ın, Genel Başkan Yardımcısı Hüseyin Abbas'ın, Genel Başkan Yardımcısı Hüsametdin Akmumcu'nun, Genel Başkan Yardımcısı Tevfik Paksu'nun, Umumi Kâtip Süleyman Arif Emre'nin ve Genel İdare Kurulu üyesi Fehmi Cumalıoğlu'nun bazı konuşmalarındaki ifadelerden dolayı cezalandırılmasına ve sistemin üstünde bir yere yöneldiği gerekçesiyle de partinin kapatılmasına karar verilmiştir (Resmî Gazete: Anayasa Mahkemesi Kararları, 14 Ocak 1972: 2-5 & Sarıbay, 2004: 579). Böylece İslam'ı

referans alan ve ümmetçilik söylemi etrafında kendine yeni bir pozisyon benimsemiş olan MNP (Sarıbay, 1985: 107), 20 Mayıs 1971 tarihinde de siyasi partiler Kanununun 92, 94, 97 ve 101. maddelerine dayanarak Anayasa mahkemesi tarafından kapatılmıştır.

2. Milli Nizam Partisi’nin Genel Özellikleri

Milli Görüş Hareketi, Cumhuriyet Türkiye’sinin en önemli politik ve dini hareketlerinden birisidir. Siyasi, sosyal, ekonomik ve dini vecheleri olan Milli Görüş, temelini iman ve İslam ahlakına dayandırmaktadır. Milli bir bilinç meydana getirerek Türkiye’nin her alanda kalkınmasını, ekonomik bağımsızlık kazanmasını ve İslam ülkeleri arasında işbirliği yapılmasını hedeflemektedir. Siyaset de bu hedeflere ulaşmak için kullanılan bir araçtır (Yılmaz, 2016: 1182). Hareketin mimarı, kurucusu ve doğal lideri olan Necmettin Erbakan da Türkiye’nin en önemli politik aktörlerinden birisidir. Milli Nizam Partisi (MNP) de Erbakan tarafından teorize edilen Milli Görüş fikrinin ilk partisidir. Bu çerçevede, Türk siyasi tarihinde MNP’nin ayrıcalıklı bir yeri vardır. Çünkü MNP’nin kuruluşu ile Cumhuriyet sonrasında dinsel kökenli en büyük siyasal örgütlenme ortaya çıkmıştır. Bu örgütlenme de İslam’ın Türk siyasetindeki önemini gün yüzüne çıkartmıştır (Cizre, 1999: 100).

Öncelikle MNP, din ile siyaseti bir bütün olarak tasavvur eden Milli Görüş Hareketinin ilk partisidir. Milli Görüş, mensupları tarafından dini söylemi kendine rehber edinen ve iman ikrarına dayalı siyasi bir oluşum olarak değerlendirilmektedir (Tekin, 2004: 53). Bundan dolayı, bu ilk oluşuma, Milli Görüş Hareketi’nin ilk partisi olmasından ve Milli Görüş’ü temsil etmesinden ‘Milli’; düzeni ve kuralı hedeflemesinden dolayı ‘Nizam’ ismi verilmiştir (Türk, 2015: 67). Milli Nizam isminin tercih edilmesini Genel Başkan Yardımcısı Hasan Aksay şöyle açıklamaktadır: “*Bu ad merhum Eşref Edip’in teklifi ve arzusu ile olmuştur. Eşref Edip, Cumhuriyetten beri Mehmet Akif ile böyle bir partinin hasretini çektiğini belirtmiştir*” (Yalçın, 2013: 63). Bu gelişme, Türk siyasi tarihi için oldukça yenidir. Çünkü ulus tasavvurunu esas alan Cumhuriyet Türkiye’sinde “Milli”lik, ulusa nispetle dini olanı ifade etmekte ve İslam ümmetine bağlılığı göstermektedir (Teazis, 2010: 52-54 & Şaylan, 1992: 101). Parti’nin tercih etmiş olduğu amblem de dini duruşun bir göstergesi; şahadet parmağı havada sıkılmış bir sağ yumruktur (Yalçın, 2013: 63). Partilerinin amblemiyle

ilgili yöneltilen bir soru üzerine Erbakan; sağ elin, partilerinin sağcı bir parti olduğunu, şahadet parmağının partilerinin tek bir parti olduğunu, diğer dört parmağın ise kardeşlik, dostluk, birlik ve beraberliği gösterdiğini ifade etmiştir (Cemal, 1995: 221).

MNP; İslamcı siyasi akımın bizatihi kendisinin siyasi bir güç olarak ortaya çıkmasını ve dindarların kendi kimlikleri ile siyaset arenasında görünmeye başlamasını temsil etmektedir. İslami referanslara sahip ilk parti olan (Macit, 2018: 32) MNP'nin ortaya çıkışına kadar, kendini İslamcı veya muhafazakâr olarak tanımlayan kimseler; Cumhuriyet Halk Partisi'nde, Demokrat Parti'de veya Adalet Partisi'nde yer bulmaya çalışmış ve bu partilerin ideolojik şemsiyesi altında varlık gösterebilmişti. Farklı siyasi partilerin şemsiyesi altında sağcı veya muhafazakâr olarak görünmek zorunda kalan İslamcılar, MNP ile beraber, bizatihi kendi ideolojik kimlikleri ile var olmaya başlamış ve farklı partilerin içinde aksesuar olmaktan kurtulmuştur (Tekin-Akgün, 2004: 658). Bu süreç, Türk siyasi tarihinde muhafazakâr sağ ile İslamcılar arasındaki makasın açılmasına (Yavuz, 2004: 593), İslamcılık üzerinden sağcılığın aşılmasına (Çalmuk, 2004: 559) ve MNP'nin kendi seçmen kitlesini oluşturmaya vesile olmuştur.

MNP'nin bir diğer özelliği, Parti'nin yönetici katında İslam'ın politik diline sahip insanların yer almasıdır. Bu gerçeklik, dini değerlere bağlı insanların partiye yönelmesini kolaylaştırmıştır. Yücekök'ün ifadesiyle, partinin yönetici katmanında; geleneksel duruşunu koruyan, modernleşmenin ürettiği yeni toplumsal ilişki biçimleri karşısında dine yönelen, eşitsizlik ve adaletsizlik karşısında İslam'ın adalet ve eşitlik anlayışı ile düzeni yeniden kurmak isteyen taşra kökenli küçük girişimciler bulunmaktadır (Yücekök, 1983: 80). Bu sayede siyasi alanın dışında kalan ya da siyasi arenadan bir biçimde dışlanan toplumsal kesimler siyasete dâhil olmuştur (Roy, 2003: 36). Toplumun farklı kesimlerinin aynı siyasi çatı altında buluşmasını sebebi, tutarlı bir siyasi programın ortaya koyulabilmesidir. Böylece genç ile yaşlı, Türk ile Kürt, kadın ile erkek, eğitilmiş ile eğitimsiz, fakir köylü ile zengin çiftçi, işçi ile işveren, zengin ile fakir gibi birbirinden oldukça farklı toplumsal gruplar ortak bir zeminde buluşmuştur (Özdalga, 2013: 50). Sonuç olarak, bazı akademisyenlere, ilim sahibi bazı kimselere, Milli Görüş tarafından itibar gören kişilere, kamuoyunun yabancı olmadığı önemli şahıslara ve uzun zamandır poli-

tika sahasında çaba göstermiş olan 133 kişi davet edilerek fikir alışverişinde bulunulmuş; bu sürecin sonunda milli ve manevi yapıyla uyumlu ve muhafazakâr insanlardan oluşan bir parti ortaya çıkmıştır (Emre, 1990: 184-185).

Osmanlıcı, milli, bağımsızlıkçı, İslamcı ve modernist niteliklere sahip bir parti olan MNP’nin (Çakır, 2005: 546) siyaset arenasında görünmeye başlaması birçok değişimi beraberinde getirmiş; din, siyasetin dünyasında meşrulaşmaya ve Cumhuriyetin kurucu kadrosunun görmezden geldiği Osmanlı devleti sahiplenilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda Milli Görüş hareketi, politik alanda taşları yerinden oynatmıştır. Osmanlı ile Türkiye Cumhuriyeti’nin arasındaki ilişkiyi görmezden gelen Cumhuriyet seçkinlerinin aksine Milli Görüş ile beraber, Osmanlı geçmişi sahiplenilmiş, Osmanlı ile olan tarihsel ve duygusal bağ güçlü bir biçimde vurgulanmış, süreklilik ilişkisi ortaya konulmuş, Millilik ile İslamcılık bütünlenmiş ve gelenekten beslenen modern bir politik hareket ortaya çıkmıştır. Yavuz’un ifadesiyle, Cumhuriyetin radikal devrimlerine karşı Osmanlıcı ve İslamcı tasavvuru hayata uyarlamaya çalışan Milli Görüş Hareketi, İslam’ı esas alan ve bu dinden beslenen bir harekettir. Bu sayede, İslam’ın politik söylemi siyasi hayatın içine dâhil edilmiş ve dini duruş kurumsallaşmaya başlamıştır (Yavuz, 2005: 285). Kendini Osmanlı mirasına ve tasavvufi dinamiklere dayandıran MNP de dayandığı şekillenmeye müsait güçlü politik taban ile (Aktürk, 2017: 460) muhafazakâr zemin üzerinden yeni bir İslami kimlik inşa etmeye başlamıştır (Bora, 2017: 470).

İslami bir kimlik inşasının yanı sıra MNP, Türkiye’deki sosyal hayatın İslamileşmesi arzusunu da temsil etmektedir. Bu siyasi gelenek; toplumsal alanda ahlakın bozulmasından, kumar ve fuhşun artmasından ve alkol kullanımından yakınmıştır. Bu zihniyet dünyasına göre, bu yozlaşmanın nedeni, Batı medeniyetinin körü körüne taklit edilmesi ve İslam’ın ilkelerinden uzaklaşılmasıdır. Aslında Milli Görüş, Osmanlı’nın son yüzyılından itibaren tartışılmaya başlanan teknik-medeniyet konusundaki tavrını net olarak ortaya koyar. Batı’nın teknolojisi alınabilir; ancak kültürü alınamaz. Batı’nın kültürü alınırsa, bireysel ve toplumsal alanda yozlaşma kaçınılmaz hale gelir. Dolayısıyla toplumsal hayat, İslam’ın ilkelerine göre yaşanmalı ve dizayn etmelidir. Bireysel bir uğraştan öte en başta siyasi otorite bunu sağlamakla görevlidir (Turan, 1991: 57). Bu çerçevede MNP, siyasi programının ekonomik, sosyal

veya Milli Eğitim ile ilgili bölümlerinin tamamını İslami değerler üzerine inşa etmiştir (Peköz, 2001: 204).

MNP'nin bir diğer özelliği de farklı dini gruplar içinde yer alan İslamcı seçmenin kazanmış olduğu özgüveni temsil etmesidir. Belli bir birikimin sonucu olarak ortaya çıkan Milli Görüş hareketi ile beraber, kendini dindar olarak tanımlayan kitle, siyasete talip olmuş veya dini ve ahlak kaynaklı siyasetin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Başta İskenderpaşa tarikatı olmak üzere diğer Nakşibendi grupları, farklı tarikatlar, Anadolu'nun farklı yerlerine serpilmiş olan dini dergâhlardan bazıları ve Nurcuların önemli bir bölümü MNP içinde yer almaya başlamıştır (Çakır, 1994: 21). Böylece dini gruplar hem siyasetin içinde yer almaya ve siyaseti etkilemeye hem de siyasal düzen ile etkileşime girmeye başlamıştır. Gündelik hayatın İslamlaşmasını savunan ve devleti mutlak düşman görmeyen İskenderpaşa Cemaati'nin lideri Kotku (Çakır, 1990: 23); *"Sultan Abdülhamit Han'ın tahtan indirilmesinden sonra ülkenin yönetimi batı taklitçiliği yapan masonların eline geçmiştir. Bunlar bir azınlıktır. Milletimizi temsil edemezler, yönetimin milletimizin gerçek temsilcilerine geçmesi için çalışmanız kaçınılmaz bir tarihi vazifedir. Bu teşebbüse katılın ve eğer arkadaşlarınız istiyorsa bu işin başına geçin. Çalışmaya başlayın, şimdiye kadar geç bile kalınmıştır"* (Emre, 1990: 185) diyerek partinin ortaya çıkmasındaki ruhu ortaya koymuştur. Böylece İslami kesiminde oluşan siyasi birikim ile Kotku'nun organizasyonel desteğinin sonucu olarak milletin yeniden ülkenin yönetimine talip olmasını savunan bir parti ortaya çıkmıştır. Batı'nın körü körüne taklit edilmesine karşı çıkan bu yeni oluşum, muhafazakâr kitlenin kendine güveninin göstergesi olmuştur.

MNP'nin bir diğer özelliği de program, söylem ve ideoloji itibarıyla eklektik bir karaktere sahip olmasıdır (Bora, 1998: 131). Yavuz'a göre, MNP'nin parti programı, kültürel olarak muhafazakâr ve İslami olmakla beraber, ekonomi ve sosyal politika alanında kısmen sola yakın görünmektedir. Bunun yanı sıra, sanayileşme konusunda devlet teşebbüsünü sahip çıkılması bağlamında da eklektik bir hava sezilmektedir. Bundan dolayı olsa gerek özellikle MNP'den sonra Milli Görüş Hareketi'nin siyasi ve ideolojik omurgası netleşmeye başlamıştır.

MNP'nin bir diğer özelliği de Ferdinand Tönnies'in kastettiği anlam çerçevesinde modern bir yapı olan siyasi partinin cemaatçi bir anlayışa ve karaktere

tere sahip olmasıdır. Varoluşunu dinsel gerekçelerle meşrulaştıran MNP’nin kurucu aklına göre; parti mensupları ‘inananlar’, Erbakan da imamdır. Mitingler, ‘Gaza’; Erbakan da ‘Komutan’ veya ‘Mücahit’; onu ve partiyi desteklemek de biattır. Milli Görüş Hareketi için çalışan partililer, dinsel bir cemaatin parçası; ayrılıklar ise fitnedir. Bu çerçevede parti içi ilişkiler, lider algısı ve teşkilat hiyerarşisi, ‘cemaatçi’ anlayışın kendini gösterdiği alanlardır. Modern bir oluşum olan MNP, kendini dinsel misyona sahip bir ‘cemaat’ gibi konumlandırmıştır (Yıldırım, 2002: 66).

Son olarak MNP, 12 Mart Muhtırası sürecinde oluşan militarist atmosferin de etkisiyle laikliğe aykırı eylemlerin odağı olmak gerekçesiyle kapatılan Milli Görüş’ün ilk partisidir. Milli Görüş Hareketi’nin partileri, ortaya çıktığı andan itibaren laiklik bağlamında sürekli gerilim yaşamış ve benzeri gerekçelerle kapatılmıştır. Bu minvalde dışlayıcı laiklik ilkesi, Milli Görüş Hareketi’nin partileri üzerinde sallanan bir Demokles kılıcı işlevi görmüştür. Bu sürecin ilkinin MNP yaşamış ve laikliğe aykırı eylemlerin odağı olmak gerekçesiyle kapatılmıştır.

3. Milli Nizam Partisi’nin Din ve Laiklik Anlayışı

Milli Görüş Hareketi, ortaya çıktığı andan itibaren din ve laiklik mevzu- larında sıkıntı yaşamıştır. Bu sıkıntının kaynağında, laiklik ve demokrasi konusunda Yeni Cumhuriyeti kuran elitlerinden farklı bir yaklaşıma sahip olması bulunmaktadır. Laikliği dinin denetim ve gözetim altında tutulması ve dindarların kamusal alandan dışlanması olarak yorumlayan Cumhuriyet seçkinlerinin aksine Milli Görüş, din ve vicdan özgürlüğünün teminatı olarak görmektedir. Anayasa’ya yer alan laiklik ilkesi devletin dinler, mezhepler ve farklı dini yorumlar karşısındaki tarafsız kalmasından ziyade, Aydınlanmacı dinsel anlayışın inşasında kurumsal bir mekanizmadır. Bu bağlamda laiklik, aydınlanma düşüncesine bağlı, modern, rasyonel bireylerin inşasını hedefleyen felsefe ve aynı zamanda dine karşı olan bir değerdir (Tekin, 2015: 555). Yeni Cumhuriyet’in ilham kaynağı olan bu baskıcı ve dışlayıcı anlayış, Milli Görüşün siyaset arenasında varlık göstermesinden itibaren onların tepesinde sallanan bir Demokles kılıcı işlevi görmüştür. Din ve vicdan hürriyeti de dönem dönem askıya alınmıştır. Bundan dolayı, Milli Görüş tarafından farklı dönemlerde kurulmuş olan partiler, devletin katı yüzü ile karşılaşmış, laikliğe

aykırı eylemlerin odağı olmak iddiasıyla kapatılmış veya partilerinin birçok yöneticisine siyaset yapma yasağı koyulmuştur (Yılmaz, 2016: 1172). Hülâsa laiklik, Milli Görüş için hep sıkıntı ve endişe kaynağı olmuştur.

Ancak MNP; laiklik, din ve vicdan hürriyeti konusunda İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'ne yakın bir perspektif ortaya koymuştur. Dışlayıcı laikliğin ötekileştirici uygulamalarına maruz kalacak olan MNP, laikliği özgürlükçü bir biçimde yorumlamıştır. Bu bağlamda laiklik, dini baskı altında tutan veya dindarları devlet aygıtının dışına iten bir değer olmamalıdır; aksine din ve vicdan hürriyetini teminat altına almalıdır. Bununla beraber laiklik, din düşmanlığına dönüşmemeli ve din düşmanlığı biçiminde de anlaşılmalıdır. *"Vatandaşın dini inancı, ibadet, öğretim, telkin ve terbiye ihtiyaçlarını karşılayacak bir vicdan hürriyeti anlayışına sahip"* olduğunu vurgulayan MNP, *"Din ve vicdan hürriyetinin teminatı olarak tarif edilen laikliğin, dine baskı ve dindarlara saygısızlık gayesine alet edilmesine karşı"* olduğunu beyan etmiştir. Laiklik mevzuunda Parti'nin ölçüsü; laikliği din aleyhtarlığı şeklinde bir tatbikata döken her nevi anlayışa karşı çıkmak şeklinde özetlenebilir (Milli Nizam Partisi Program ve Tüzük, 1970: 7). MNP'nin laiklik konusunda ortaya koymuş olduğu yeni perspektif, bugünün özgürlükçü laiklik anlayışının oluşmasına katkı sağlamış ve yeni Türkiye'nin en önemli kilometre taşlarından birisini olmuştur.

Laiklik konusunda yeni bir perspektif ortaya koyan MNP, demokrasi konusunda da farklı bir ufuk çizmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi veya Adalet Partisi'nden farklı düşünen MNP'ye göre, demokrasi somut ve genel geçer bir ilke olmaktan öte soyut nitelikte bir değer olmalıdır (Çaha-Baykal, 2017: 802). Demokrasi, *"hakka en riayetkâr, en bilgili ve en liyakatli kimselerin millet hizmetine getirilmesi ve en adil, en isabetli ve ilmi usullerle idaresi için hakkı arayan ve hakkın tahakkukuna çalışan hak ve hakikat otoritesine yol açan serbest imkânlar zemini"* dir. Demokratik düzen ile ahlak ve fazilet arasında korelasyon kuran MNP'ye göre, ahlak ve faziletin olmadığı toplumlarda anarşi ve kaos ortaya çıkar ve demokratik düzene zarar verir. Bundan dolayı *"Demokratik rejimin ancak, ahlak ve faziletin hâkim olduğu cemiyetlerde teessüs ve tekâmül edebileceğine inanan"* MNP; *"Bu temel hasletlerin bozularak cemiyet içerisinde nizamlayıcı tesirini kaybetmesi halinde demokrasinin dejenere olarak insan haysiyetine aykırı rejimlerden birine inkılâp edeceğine ve bir anarşi âleti olacağına muhakkak nazarı ile bakar"* (Milli Ni-

zam Partisi Program ve Tüzük, 1970: 6). Parti Programına göre, demokrasiyi inşa etmenin yöntemi de uyarıcı, yapıcı, birleştirici hak ve hakikat otoritesini tanıyıcı, hak ve hakikati savunmada cesur ve ahlâk ile fazilete uyumlu olmaktan geçmektedir. Mücadelenin yolu da fikre karşı fikirdir (Milli Nizam Partisi Program ve Tüzük, 1970: 6). Demokrasi inşa etmek için ahlaka ve fazilete olan ihtiyaç, Türk siyaseti için oldukça yeni bir gerçekliktir. Cumhuriyetin kurucu seçkinlerinin aksine MNP, cumhuriyet rejiminden öte fazilet yönetimi olarak demokrasiyi vurgulamıştır.

MNP’nin din ve laiklik anlayışının bir parametresi de maneviyattır. Demokrasi ile İslam arasında bir bağ kuran Milli Görüş’ün bu ilk partisi, tıpkı dini bir hareket gibi bireylerin ve toplumların sağlığı için ahlakı ve maneviyatı referans gösterir. Dahası kendini de bir ahlak ve maneviyat hareketi olarak görür. Toplumsal adaleti sağlamanın yöntemi de ahlak ve maneviyat eğitimidir. Bu değerler de milletin ruh kökünde bulunmaktadır. Programda bu durum şöyle izah edilmiştir: *“Ahlaki ve manevi değerleri tanımayan ve hatta ahlakın bozulmasına çalışan ve cemiyette içtimai adaletin sadece devlet baskısı ve zabıta tedbirleri ile getirilebileceğini kabul eden, memleketi baştan başa bir cezaevi ve vatandaşları da hak ve hürriyetlerinden mahrum edilmeleri gerekli mücrimler gözüyle gören satıhta kalmış bir sosyal adalet anlayışından milletimize ve bütün insanlığa zarar geleceğine inanıyor ve gerçek hak ve emek tevazuunun ölçüsünün kefaletini milletimizin ruh kökünde buluyoruz”* (Milli Nizam Partisi Program ve Tüzük, 1970: 6).

Ahlak ve maneviyatın milletin ruhunda yer aldığını ifade eden MNP, tarihin şanlı tarafına müracaat etmekte ve Osmanlı tarihi üzerinden kendi söylemini meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Engizisyon ile sembolize edilen Avrupa’nın karanlık asrında Osmanlı, bir fazilet ve hürriyet merkezidir. *“Ortaçağ Avrupa’sında engizisyon mezalimi ve koyu bir taassup hüküm sürerken, din ve vicdan hürriyeti tatbikatında en faziletli örnekleri vermiş olan milletimizi, dini bilgidan kısmen veya tamamen mahrum bırakmaya müncer olabilecek yanlış politikanın yerine, dini hislerin istismarına mahal ve inkân bırakmayacak mahiyette bir eğitim ve öğretim politikası takip ve tatbik etmek davasındayız”* (Milli Nizam Partisi Program ve Tüzük, 1970: 7) diyen MNP’ye göre, milletin dini hislerini suiistimal etmenin önüne geçmenin yolu da eğitim ve öğretimdir. Doğru eğitim politikası ile din istismarının önüne geçilebilir.

MNP'nin din söylemini ortaya koyan bir diğer madde de programda yer alan Diyanet İşleri hakkındaki maddelerdir. 27, 28, 29, 30, 31. Maddelerde MNP'nin Diyanet İşleri Başkanlığı hakkındaki tasavvuru ve yapılmasını istediği değişiklikler yer almaktadır. 27. Madde, mevcut haliyle Diyanet İşleri teşkilatının kendine yüklenen fonksiyonu icra edebilecek imkâna sahip olmadığını ifade etmektedir. MNP, kanunların Diyanet'e yüklediği görevleri yapabilmesi için yeni imkânlara kavuşturulması gerektiğini düşünmektedir.

Programda yer alan 28. Maddede ise MNP, din istismarı yapıldığını ve bunu önlemenin yolunun da din eğitim ve öğretimi olduğunu vurgulamaktadır. Temel hak ve hürriyetlerin genel esasları dahilinde vatandaşları öğretim ve eğitime tabi tutmak suretiyle dini öğretim noksanından doğacak kusurlar önenebilecektir. Böylece dinin istismarının da önüne geçilebilecektir.

Programın 29. Maddesinde ise Diyanet'e yeni bir fonksiyon yüklenmektedir. Bu fonksiyon, toplumun maddi ve manevi kalkınmasına hizmet etmek ve ruha dinamizm kazandırmaktır. Programa göre MNP, *"Diyanet İşleri teşkilatını mevcut vazifelerine ilaveten, modern ilimlerle de teçhiz ederek teknik kalkınma hareketinin hızlanmasında halkın teşebbüs kabiliyet ve kudretini artıracak, ruhları dinamizme kavuşturacak teşvik edici bir unsur olarak vazifelendirmeyi faydalı görüyor"*dur.

Programın 30. Maddesi hem bir eleştiri hem de Diyanet çalışanlarına vaat içermektedir. Öncelikle dini kurumlarda çalışanların ücretleri yeterli değildir, oldukça azdır. Bundan dolayı dini kurumlarda çalışanların ücretleri adil bir biçimde yeniden düzenlenmelidir.

31. madde ise Türk siyasi tarihinde Diyanet'in maruz kaldığı baskının veya müdahalenin itirafı niteliğindedir. Her iktidar değişikliğinde partizan etkilerden nasibini alan Diyanet kurumu, asli fonksiyonu olan toplumu aydınlatmayı yerine getirmemiş ve siyasetin aparatına dönüşmüş durumdadır. Bu madde ile MNP, siyasetin Diyanet'e müdahalesini engellemek için yeni tedbir almayı önermektedir: Dini kurumların her türlü partizan etkilerden uzak kalması için gerekli tedbirler alınmalıdır (Milli Nizam Partisi Program ve Tüzük, 1970: 15).

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışma, Erbakan ve arkadaşları tarafından kurulan Milli Nizam Partisi’nin Türk siyasetine yapmış olduğu katkıyı ve MNP’nin politik anlamını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Betimleyici yöntemin kullanıldığı bu araştırmada, MNP’nin kendi resmi yayınları ile MNP’li politik aktörlerin tanıklıklarına müracaat edilmiş ve her iki kaynak da yorumlanmıştır.

Öncelikle MNP, Türk siyasetinde önemli bir kırılmayı ve bağımsızlığı temsil etmektedir. İslamcıların siyasal alanda ilk defa kendi kimlikleri ile görünmesini sağlayan MNP, politik alanda İslamcılığın sağcılıktan ayrılmasını temsil etmektedir. MNP ile İslamcılar, kendi kimlikleri ile politik alana katılmışlar ve sağ siyaset çizgisinden ayrılarak bağımsızlıklarını elde etmişlerdir. Aslında bu durum Sağ ve Sol siyaset çizgisinin dışında üçüncü bir yolun Türk siyasetinde ortaya çıkmasını temsil etmektedir. Milli Görüş Hareketi’nin ilk göz ağrısı olan MNP, Türkiyeli İslamcılara bağımsızlığı kazandıran siyasi oluşumdur.

MNP ile ortaya çıkan İslamcı siyaset, İslam ile demokrasiyi uzlaştırma çabasını da temsil etmektedir. Demokrasiyi milli irade, hak ve özgürlükler bağlamında yorumlayan MNP, din ile siyaset arasında ahenkli bir ilişki inşa etmeye çalışmıştır. Bu çaba, İslamcı camianın demokratik değerler ile arasındaki mesafenin kapanmasını kolaylaştırmış ve İslamcılarının siyasal düzen ile barışık olmasının önünü açmıştır.

Türkiye’de din-siyaset ilişkisi bağlamında MNP’nin yapmış olduğu en önemli katkılardan birisi laikliğin ve demokrasinin özgürlük, din ve vicdan hürriyeti ve millet iradesi bağlamında yorumlanmasıdır. Laikliğin dinsizlik olarak anlaşılmaması gerektiğini vurgulayan MNP, İslamcılarını kendi kimlikleri ile siyasal alandan dışlayan laiklik anlayışına nispetle din ve vicdan özgürlüğünü teminat altına alan bir değer olarak laikliği savunmuştur. Aslında bu savunu, din ile laiklik arasındaki ilişkinin yeniden yorumlanmasının önünü açmış; din ile laiklik barışmaya başlamıştır.

Din-siyaset ilişkisi bağlamında bir diğer sonuç da, MNP’nin katkısıyla siyasal sistemin benimsenmesidir. Müslüman camianın kendi kimliği ile siyasal sistem içinde var olması, devlet ile Müslüman camia arasındaki buzların erimesine ve siyasal barışın sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Farklı dini

gruplara mensup olanlar, siyasal merkezin dışında olanlar, çevrenin sakinleri, toplumun orta ve alt sınıfına mensup olanlar MNP ile siyasetin merkezine doğru yürümeye başlamışlardır.

MNP'nin siyasi ömrü oldukça kısa olmuştur. Bir yıl gibi kısa bir süre siyaset arenasında varlık gösteren MNP, Türkiye din ile siyaset arasındaki ilişkinin birçok göstergesini içinde taşıyan bir laboratuvar gibidir. İlk İslamcı siyasi parti olan MNP'nin ortaya çıkması ile beraber, dinin siyasal alandaki etkisi, dinin meşrulaştırıcı gücü, Müslüman camianın siyasal alanda varlık göstermesi ve laikliğin yeniden yorumlanması gibi konular siyasetin gündemini işgal etmeye başlamıştır. MNP'nin kısa süren siyasi ömrü, kendinden sonraki siyasi süreç üzerinde oldukça etkili olmuştur.

MNP'nin ortaya çıkması ile beraber İslamcıların demokrasi, laiklik veya siyasi rejim ile daha sağlıklı ilişki kurmalarının zemini oluşmaya başlamıştır. Bu siyasi oluşum ile İslamcı kesim ne radikalleşme yoluna girmiş ne de dini bir düzen inşa etmek için jakoben yöntemlere müracaat etmiştir. Bu sayede İslamcılar siyasal düzen içerisinde varlığını sürdürebilecekleri bir toplumsal ve siyasal düzeni yine mevcut iktidar ilişkisi içinde inşa etmeye çalışmıştır. İnce'nin makalesinde vurguladığı, Nakşibendilik damarı Milli Görüş'ü meşru çerçevede tutmaya katkı sağlamıştır. Bunun yanında Milli Görüş de Türkiye'de radikalizmin oluşmasına set olmuştur. Zira dindarların siyasi olarak temsil edildiği hissi radikalizmi engelleyen bir unsurdur.

MNP'nin oluşumunda yer alan Nakşibendilik gibi dini grupların varlığı da MNP'nin şahsı manevisinde İslamcıların sistem içinde kalarak toplumsal düzeni ahlakileştirme çalışmalarının meşru temelini oluşturmuş ve bu sayede Milli Görüş kendi nüfuza alanını genişletme şansını yakalamıştır. Türk siyasi hayatında dindarların talepleri meşru zeminde dillendirilebilmiş, Milli Görüş bunun siyasal zeminini oluşturmuş ve dilini kurmuştur.

Türkiye'de din-siyaset ilişkisi bağlamında MNP ile ortaya çıkan bir diğer sonuç da dini grupların, tarikat ve cemaatlerin siyasi hayatta temsilidir. Bastırılmış olan bir hak MNP ile temsil edilmeye başlanmıştır. Bir dönem siyasi alandan uzak tutulan veya kovuşturmayla uğrayan dini gruplar, MNP ile beraber siyasi alanda görünmeye ve toplumsal alanda etkisini artırmaya başlamıştır.

Kısacası MNP, merkezin dışında kalan sessiz çoğunluğun muktedirlerin siyasetini aşma girişimi olarak değerlendirilebilir. Muktedirlerin siyasi ve toplumsal alanı dizayn etme araçlarından olan laiklik, demokrasi veya dindianet gibi kavramlar yeniden yorumlanarak farklılaşmaya başlamıştır. Bu sayede sessiz çoğunluk konsolide olmaya ve her geçen gün politik arenada güçlü bir biçimde görünmeye başlamıştır.

Kaynakça

- Acar, E. (2019), “Katılımcı Demokrasilerde Baskı Gruplarının İşlev Ve Yönetimleri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 61, Sayfa: 235-249.
- Aktürk, H. (2017), “Yumuşak İdeolojinin Gücü: Diğer İslami Hareketleri Besleyen Bir İdeoloji Olarak Milli Görüş Hareketi”, *Doğumunun 90. Yılında Necmettin Erbakan Ve Milli Görüş Düşüncesi Sempozyumu*, (Edit: Mahmut Hakkı Aydın), Sayfa: 457-470, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları.
- Aksay, H. (1971), *Milli Davamız*, İzmir: Karınca Matbaası.
- Algar, H. (2007), *Nakşibendilik*, (Çev: A. Cüneyd Köksal), İstanbul: İnsan Yayınları
- Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, (1972), *Cumhuriyet Başsavcılığının İddianamesi*, Sayı 9, Ankara: Yanaçık Cezaevi Matbaası. www.anayasa.gov.tr/media/4928/kd_09.pdf (Erişim: 01.01. 22020).
- Atay, T. (1996), *Batı’da Bir Nakşi Cemaati: Şeyh Nazım Kıbrısı Örneği*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bayyığıt, M. (2003), “Din- Siyaset İlişkileri Bağlamında Seçmen Davranışları ve Din”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: XV, Sayfa: 29-37.
- Bora, T. (2017), *Cereyanlar: Türkiye’de Siyasi İdeolojiler*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cemal, M. (1995), *Muhterem Başkan Erbakan*, İstanbul: Kayıhan Yayınları.

- Cizre, Ü. (1999), *Muktedirlerin Siyaseti: Merkez Sağ-Ordu- İslamcılık*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çakır, R. (1990), *Ayet ve Slogan: Türkiye’de İslami Oluşumlar*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Çakır, R. (1994), *Ne Şeriat Ne Demokrasi: Refah Partisi’ni Anlamak*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Çakır, R. (2005), “Milli Görüş Hareketi”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık*, (Edit: Yasin Aktay), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çavdar, T. (1996), *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi: 1950-1995*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Çalmuk, F. (2005), “Necmettin Erbakan”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık*, (Edit: Yasin Aktay), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çaha, Ö.-Baykal, Ö. (2017), “Milli Görüş Hareketinin Kuruluşu: Türk Siyasetinde Milli Nizam Partisi Deneyimi”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* Cilt: 19, Sayı: 3, Sayfa: 788-806.
- Çınar, Ö. (2016), *Türk Siyasi Hayatında Milli Nizam Partisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Emre, S. A. (1990), *Siyasette 35 Yıl-I*. İstanbul: Akabe Yayınları.
- Eren, S. (2012), “Din, Devlet ve Siyaset”, *Din Sosyolojisi El Kitabı*, (Edit: Niyazi Akyüz-İhsan Çapçioğlu), Ankara: Gündüz Yayınları.
- Gevgilili, A. (1987), *Yükseliş ve Düşüş*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- İnce, A. (2017), “Nakşilik Siyaset İlişkisi Bağlamında Türkiye’de Dinî Gruplar ve Milli Görüş”, *Turkish Studies: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Cilt: 12, Sayı: 10, Sayfa: 143-164.
- Mardin, Ş. (1991), “Türk Tarihinde Nakşibendi Tarikatı”, *Çağdaş Türkiye’de İslam Din, Siyaset, Edebiyat ve Laik Devlet*, (Edit: Richard Tapper), İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Macit, A. (2018), *Necmettin Erbakan*, İstanbul: İlke Yayınları.

- Macit, M. (2007), “Türkiye’de Sosyal Değişme, Din ve Siyaset (Çok Partili Demokratik Hayata Geçişten Günümüze Din-Siyaset İlişkisinde Etkin Sosyal Dinamikler Çerçevesinde Bir İnceleme)”, *Dinî Araştırmalar*, Cilt: X, Sayı: 30, Sayfa: 91-120.
- Maviş, N. (2018), *Türk Siyasal Hayatında Milli Nizam Partisi (Tercih, Yapısı ve İdeolojisi)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Milli Nizam Partisi Program ve Tüzük*, (1970), İstanbul: Haktanır Matbaası,
- Mili Nizam Partisi Kuruluş Beyannamesi*, (1970), Ankara: Nüve Matbaası.
- Özdalga, E. (2018), *İslamcılığın Türkiye Seyri: Sosyolojik bir Perspektif*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Peköz, M. (2001), *Türkiye’de Politik İslamın Gelişimi*, İstanbul: Gün Yayıncılık.
- Roy, O. (2003), *Küreselleşen İslam*, (Çev: Haldun Bayrı), İstanbul: Metis Yayınları.
- Resmî Gazete, (14 Ocak 1972), *Anayasa Mahkemesi Kararları*, Sayı: 14072. http://www.esam.org.tr/pdfler/siyasi_dokumanlar/1%20MNP/MNP%201972%20Kapat%C4%B1lma%20Karar%C4%B1%20Resmi%20Gazete.pdf (Erişim: 05. 01. 2020).
- Sarıbay, A. Y. (2004), “Milli Nizam Partisinin Kuruluşu ve Programının İçeriği”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık*, (Edit: Yasin Aktay), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sarıbay, A. Y. (1985), *Türkiye’de Modernleşme, Din ve Parti Politikası: MSP Örnek Olayı*, İstanbul: Alan Yayınları.
- Şaylan, G. (1992), *Türkiye’de İslamcı Siyaset*, Ankara: V Yayınları.
- Teazis, C. (2010), *İkincilerin Cumhuriyeti: Adalet ve Kalkınma Partisi*, İstanbul: Mızrak Yayınları.
- Tekin, Y-Akgün, B. (2004), “İslamcılar-Demokrasi İlişkisinin Tarihi Seyri”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık*, (Edit: Yasin Aktay), İstanbul: İletişim Yayınları.

- Tekin, Ü. (2004), *Ak Parti'nin Muhafazakâr Demokrat Kimliği*, Ankara: Orient Yayınları.
- Tekin, M. (2015), "Türkiye'de Din Siyaseti ve Siyaset-Cemaat İlişkisi", *Kur'an ve Toplumsal Bütünleşme (Mezhepler ve Dinî Gruplar Arası İlişkiler)*, (Edit: Hayati Hökelekli-Vejdi Bilgin), Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Turan, İ. (1991), "Türkiye'de Din ve Siyasal Kültür", *Çağdaş Türkiye'de İslam Din, Siyaset, Edebiyat ve Laik Devlet*, (Edit: Richard Tapper), İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Türk. H. B. (2018), *Muktedir: Türk Sağ Geleneği ve Recep Tayyip Erdoğan*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yavuz, M. H. (2005), "Milli Görüş Hareketi", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık*, (Edit: Yasin Aktay), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yavuz, H. (2005), *Modernleşen Müslümanlar: Nurcular, Nakşiler, Milli Görüş ve Ak Parti*, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Yıldırım, E. (2002), "AKP: Bir Politik Tasarımın Sosyolojik Temsiliyeti", *Birikim Dergisi*, Sayı: 163-164, Sayfa: 66-70.
- Yıldız, A. (2017), "Milli Görüş Programlarında Laiklik Anlayışı", *Doğumunun 90. Yılında Necmettin Erbakan ve Milli Görüş Düşüncesi Sempozyumu*, (Edit: Mahmut Hakkı Aydın), Sayfa: 219-227, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları.
- Yılmaz, S. (2016), "Milli Görüş Hareketi: Toplumsal Hareketlerde Çerçeve Değişimi Etkisi", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* Cilt: 5, Sayı: 4, Sayfa: 1164-1185.
- Yılmaz, S. (2018), *Milli Nizam Partisinin Karadeniz Teşkilatı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Giresun: Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yorgancılar, S. (2017), "Milli Görüş Hareketinin İlk Göz Ağrısı Milli Nizam Partisi'nin Kuruluşu, Söylem ve Politikaları", *Doğumunun 90. Yılında Necmettin Erbakan ve Milli Görüş Düşüncesi Sempozyumu*, (Edit: Mahmut

Hakkı Aydın), Sayfa: 165-169, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Kültür Yayınları.

Yücekök, A. N. (1983), *100 Soruda Din ve Siyaset*, İstanbul: Gerçek Yayınları.